

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Олексій Павленко¹, Юрій Павленко²

¹Видавничо-поліграфічний інститут, Національний технічний університет України «КПІ»

²Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Олексій Павленко, Юрій Павленко. Система забезпечення спортивної підготовки // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2015. – № 33 (1). – С. 3-7. *Мета:* охарактеризувати систему забезпечення підготовки спортсменів у відповідності до сучасних вимог та світових стандартів. *Результати:* сформовано системне уявлення про забезпечення підготовки спортсменів. Представлені умови й періоди розвитку, мета і завдання, елементи й структура системи забезпечення. *Висновки:* підвищенню ефективності системи ресурсного забезпечення сприяє комплексне функціонування нормативно-правової, організаційної, кадрової, матеріально-технічної, сервісної, медичної, наукової інформаційної, соціальної і фінансової підсистем.

Ключові слова: спортивна підготовка, система забезпечення.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сучасному етапі розвитку спорту активізувався науковий пошук факторів, які забезпечують міжнародний успіх спортсменів тієї або іншої країни [3, 5, 6]. Систему підготовки національних команд визначають як багатофакторне явище, де кожен компонент, маючи своє специфічне призначення, підпорядковано досягненню головної мети – успішному загальнокомандному виступу на Олімпійських іграх. У найбільш узагальненому вигляді структуру системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті відзначають три підсистеми: змагальна діяльність спортсменів, їх підготовка, позазмагальні та позатренувальні фактори [4].

Недоліком наявних теоретичних знань про ресурсне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті є фрагментарність, відношення до окремих його напрямів, а емпіричні факти з підготовки національних команд, які займають лідируючі позиції на Олімпійських іграх, мають розрізнений характер. Практично відсутні дослідження, що узагальнюють теоретичні та емпіричні знання про систему забезпечення спортивної підготовки, її ефективні організаційні форми. На сьогодні виникла важлива проблема невідповідності рівня знань про ресурсне забезпечення та його значущості для системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Таким чином, тема досліджень набуває актуального значення.

Мета роботи – охарактеризувати систему забезпечення підготовки спортсменів у відповідності до сучасних вимог та світових стандартів.

Методи дослідження: вивчення даних науково-методичної та спеціальної літератури, порівняння, узагальнення, структурно-функціональний аналіз, історичний метод, системне моделювання.

Результати дослідження та їх обговорення

Створення системного уявлення про забезпечення підготовки спортсменів ґрунтувалося на висвітленні характеристик системності: історичних, функціональних, компонентних і структурних. Для полегшення пізнання, опису та осмислення процесу забезпечення спортивної підготовки як системи розроблена модель, яка структурована сукупність факторів і причинно-наслідкових зв'язків між ними, що є істотними в підтримці спортивної та соціальної діяльності спортсменів.

Проведений ретроспективний аналіз показав, що розвиток системи забезпечення обумовлений збільшенням впливу на результативність тренувальної та змагальної діяльності спортсменів безлічі зовнішніх факторів, які не входять безпосередньо до змісту спортивного тренування. Цільовим і стимулюючим фактором є прагнення створити для спортсменів такі умови, які сприяли б їх повній реалізації у тренувальному процесі та у змаганнях.

Формування організаційно-методичних основ ресурсного забезпечення пов'язано із розвитком централізованої підготовки спортсменів, яка розглядається у двох аспектах. У першому випадку, у її основі лежить централізоване планування, єдині організаційно-методичні настанови та вимоги для усіх спортивних організацій і спортсменів, задіяних у системі підготовки, незалежно від їхньої територіальної або відомчої приналежності [4]. У другому – основна суть цієї підготовки полягає в участі спортсменів у централізованих зборах, основним місцем проведення яких є тренувальні центри, де атлети комплексно забезпечуються усіма

необхідними умовами та послугами для підвищення ефективності тренувальної та змагальної діяльності [2].

В історії сучасного олімпійського спорту виділено два періоди становлення системи забезпечення спортивної підготовки. У першому періоді (50-ті– 80-ті рр. XX ст.) процес формування системи забезпечення мав спеціалізований характер і був спрямований на створення сприятливих умов переважно для розв'язку питань спортивної підготовки. У другому періоді (90-ті рр. XX ст. – теперішній час) функціонування системи забезпечення набуло комплексний характер за рахунок розширення обсягу послуг, які вирішують як питання спортивної сфери, так і проблеми суспільної та подальшої професійної діяльності спортсменів.

Система забезпечення розглядається як підсистема надсистеми підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Метою системи забезпечення є проведення комплексу заходів, що сприяють досягненню мети спортивної підготовки. Основними завданнями системи забезпечення є: нормативно-правове забезпечення спорту вищих досягнень; організаційно-управлінське забезпечення системи спортивної підготовки; підготовка та перепідготовка кадрів для спортивної сфери; якісне матеріально-технічне забезпечення тренувального процесу відповідно до світових стандартів; надання комфортних умов для життєдіяльності спортсменів; підвищення загальноосвітнього та професійного рівня спортсменів; проведення комплексу медико-біологічних заходів, спрямованих на збереження стану здоров'я та підвищення функціональних можливостей спортсменів; розробка і впровадження нових знань та технологій; забезпечення необхідною інформацією осіб, задіяних у спортивній підготовці; створення умов, що забезпечують соціальну діяльність спортсменів; фінансове забезпечення спортивної підготовки. Для розв'язку представлених завдань виділено одинадцять підсистем забезпечення (рис. 1).

Нормативно-правова підсистема поєднує офіційні документи президента, парламенту, уряду в межах їх компетенції, спрямовані на встановлення, зміну або скасування правових норм, що стосуються спортивної сфери. У правових та нормативно-методичних актах різних рівнів законодавчої та виконавчої державної влади обґрунтовано та викладено теоретичні, методичні та практичні аспекти створення, функціонування та розвитку системи підготовки спортсменів, комплексно наводяться механізми розробки, реалізації та корегування спортивної галузі. Вони мають забезпечувати еволюційний перехід до нових форм і методів функціонування спорту вищих досягнень. Комплексному розгляду та системному розв'язку питань спортивної підготовки сприяє систематизація положень різних галузевих нормативно-правових актів шляхом їхньої інкорпорації (формування зводу документів) або кодифікації (створення єдиного нормативно-правового документа).

Організаційна підсистема забезпечує керування спортивною сферою; реалізує механізми планування, організації, стимулювання й контролю підготовки спортсменів; визначає організаційну структуру системи підготовки спортсменів і правила функціонування її елементів. Ефективній організації та керуванню спортом вищих досягнень сприяють гнучкі адаптивні структури: матрична, програмно-цільова тощо. Для цих структур обов'язковим є створення спеціального, постійно діючого органу, що займається виконанням комплексних програм розвитку спорту, розподілом ресурсів між усіма напрямками. Тому передбачено функціонування загальнодержавного організаційного органу для координації усіх державних і громадських організацій, задіяних у спортивній підготовці. За матричною структурою система забезпечення спортивної підготовки має бути розділена на функціональні служби, за кожною з яких закріплене певне коло послуг та умов.

Кадрова підсистема забезпечує пошук, навчання, відбір, розміщення фахівців різних спеціальностей (тренерів, суддів, керівників, педагогів, лікарів і іншого персоналу) по всіх ланках розгалуженої національної мережі спортивних організацій (центральної організації виконавчої влади по фізичній культурі та спорту, спортивних федерацій, асоціацій, союзів, об'єднань, клубів, спеціалізованих шкіл, училищ тощо). Отримання нових теоретичних та практичних знань, необхідність засвоєння інноваційних технологій потребує налагодженої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, що передбачає використання різних форм організації навчального процесу.

Матеріально-технічна підсистема забезпечує проведення тренувального процесу необхідними спортивними спорудженнями й приміщеннями, матеріально-технічними ресурсами (спорядженнями, інвентарем та устаткуванням, відповідно до вимог міжнародних спортивних федерацій); досягненнями науково-технічного прогресу, новинками спортивної індустрії; діагностичною та управлінською апаратурою. Важливо створювати умови як для спеціалізованої підготовки в обраному виді спорту, так і для проведення допоміжної та загальнопідготовчої роботи.

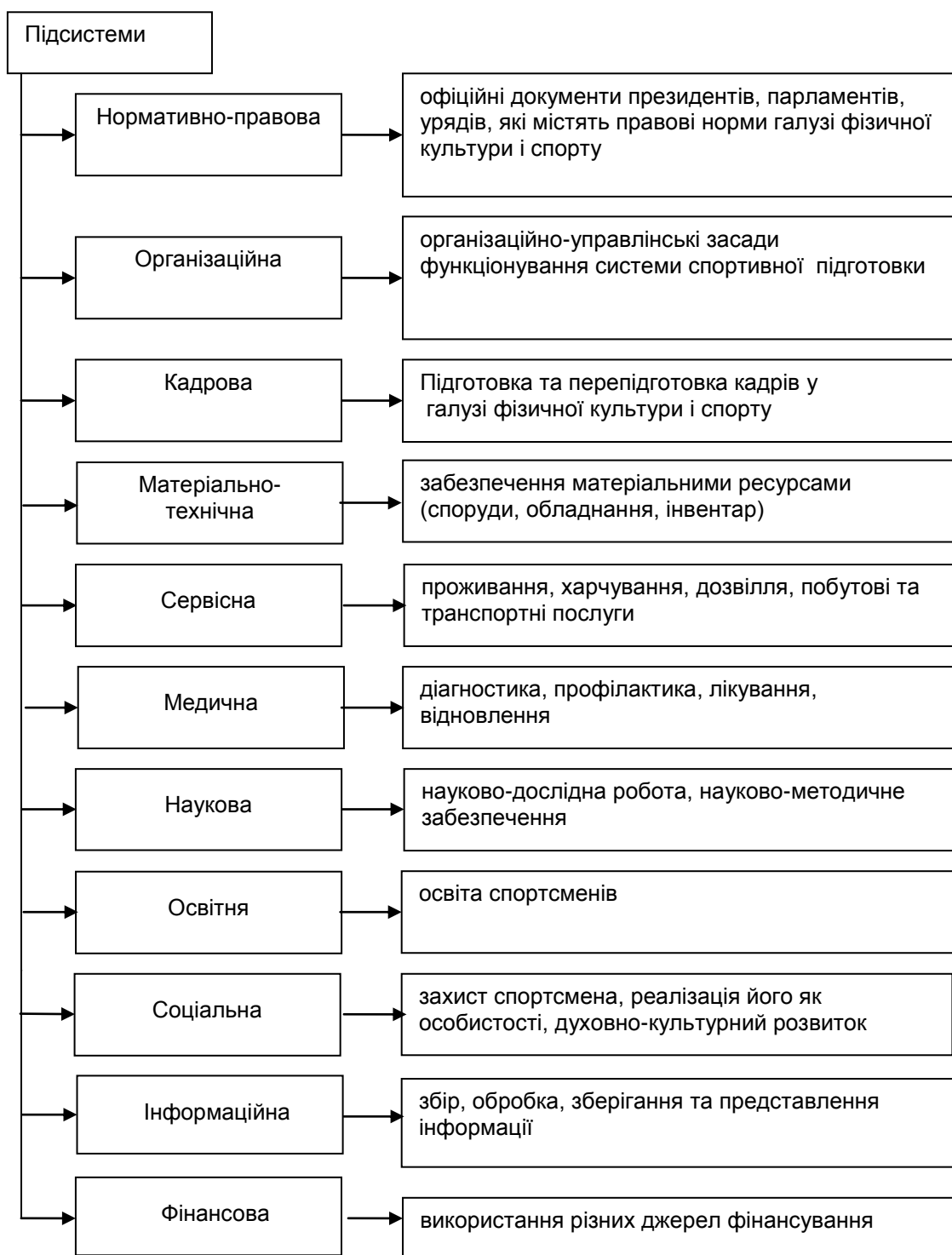

Рис. 1. Складові системи забезпечення спортивної підготовки.

Сервісна підсистема виконує три основні функції по створенню комфортних умов для особистого життя спортсмена: забезпечення комфортного проживання (власне житло або умови не нижче рівня 3-зіркового готелю), якісне харчування спортсменів (комбінати харчування з повним циклом виробництва та реалізації продукції, їдальні, буфети тощо) і проведення дозвілля (культурно-дозвільні комплекси, місця для пасивного та активного відпочинку тощо).

Медична підсистема здійснює відбір і селекцію спортсменів; оцінку здоров'я, функціональних можливостей, впливу навантажень на організм спортсменів; проведення медико-біологічного контролю функціонального стану, загальної та спеціальної працездатності, здоров'я спортсменів, застосування ними фармакологічних препаратів; запобігання травматизму та захворювань спортсменів у процесі спортивної діяльності; інформування про використання

заборонених речовин і методів; коректування функціонального стану та відновлення спортсменів; стимуляцію росту та тривалого збереження високої працездатності спортсменів; визначення оптимальних величин навантажень тощо. У цьому напрямку задіяні працівники центрів, диспансерів, відділень спортивної медицини, національних антидопінгових центрів тощо [1].

Наукова підсистема здійснює визначення основних напрямків і тенденцій розвитку спорту взагалі та окремих його видів, удосконалення системи спортивної підготовки, співвідношення сил на міжнародній арені; прогнозування спортивних досягнень, спортивних результатів, виступів команд і спортсменів на змаганнях; моделювання змагальної діяльності, різних сторін підготовленості спортсменів; розробку системи відбору спортсменів; програмування та планування змагальної діяльності та структурних утворень тренувального процесу; формування й планування змісту основних напрямків процесу спортивної підготовки; керування процесом підготовки спортсменів шляхом здійснення комплексного контролю та надання рекомендацій з корекції їх змагальної діяльності, тренувальних програм, підготовленості та стану. Ця робота виконується співробітниками науково-дослідних і навчальних закладів [1].

Інформаційна підсистема визначає інформаційні потреби спортсменів, тренерів та інших фахівців, задіяних у спортивній підготовці; проводить експертизу та аналіз інформаційного простору; формує інформаційний масив системи спортивної підготовки; надає інформаційні послуги суб'єктам спортивної підготовки. Головною організаційною структурою цього напрямку роботи є інформаційний центр, який координує доступ до різних ресурсів інформаційних систем відповідно до наявного у користувачів права доступу. Для забезпечення ефективної взаємодії учасників олімпійської підготовки необхідно, щоб усі вони перебували в єдиній інформаційній мережі і мали у своєму розпорядженні відповідні засоби комунікації. У полі зору повинна бути довідково-консультативна, науково-технічна й контрольна-управлінська інформація.

Освітня підсистема забезпечує проведення навчального процесу для одержання середнього та вищої освіти спортсменами; їхню теоретичну підготовку. Головними виконавцями цього напрямку забезпечення є навчальні заклади. Біля місць тренувань і проживання спортсменів повинні бути передбачені лекційні зали; аудиторії для занять дискусійного типу; навчальні аудиторії для проведення віддалених лекцій і дистанційного навчання; навчальні аудиторії з інтерактивним устаткуванням для проведення семінарів; навчальні аудиторії для індивідуального навчання та контролю рівня знань.

Соціальна підсистема відповідає за забезпечення соціальної підтримки спортсменів і включає надання їм захисту, реалізації їх як особистості та духовно-культурний розвиток. Захист спортсменів реалізується шляхом страхування здоров'я, надання допомоги у фінансових питаннях, надання юридичної допомоги. Реалізація спортсмена як особистості передбачає корекцію його психологічного стану, адаптацію до суспільного середовища, одержання знань, що сприяють його соціальному становленню та реалізації, у тому числі по завершенню спортивної кар'єри. Духовно-культурний розвиток спрямований на формування у спортсменів позитивних інтересів.

Фінансова підсистема здійснює керування грошовими потоками та фондами коштів, що надходять із різних джерел: державний і місцевий бюджети, спеціальні й державні фонди цільового призначення, внески підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, окремих осіб, засоби від фінансово-господарчої діяльності закладів фізичної культури та спорту і організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, продажу прав на використання спортивної символіки й на телевізійну трансляцію спортивних змагань, від проведення фізкультурно-спортивних і інших видовищних заходів, спортивних лотерей тощо, надання послуг і консультацій.

Усі напрямки забезпечення взаємозалежні та взаємообумовлені. Так, нормативно-правова та організаційна підсистеми забезпечують регламентовану та скоординовану роботу інших напрямків; наукова – розробляє і оперативно впроваджує досягнення науки та науково-технічного процесу в діяльність за інших напрямках; медична – контролює відповідність санітарно-гігієнічним нормам надаваних послуг і умов усіма підсистемами; інформаційна – забезпечує комунікацію між різними напрямками забезпечення; кадрова – підвищує рівень кваліфікації всіх фахівців системи забезпечення; освітня та соціальна – базуються на всіх напрямках забезпечення; матеріально-технічна та фінансова – ідтримують матеріальними і фінансовими ресурсами всі підсистеми забезпечення. Ефективному забезпеченню спортивної та соціальної діяльності спортсменів сприяє кооперація організацій, установ і підприємств, здатних надавати різноманітні послуги в необхідній кількості та належної якості.

Висновки

Сформована цілісна модель забезпечення підготовки спортсменів, яка розглядає його розвиток, цілісність, структуру та функціонування як системи. Формування організаційно-методичних основ ресурсного забезпечення пов'язано із розвитком централізованої підготовки

спортсменів. В основі передового історичного досвіду лежить прагнення забезпечити сприятливі умови для розв'язку завдань спортивної підготовки, на сучасному етапі – активізація соціальної підтримки спортсменів обумовила збільшення кількості і якості надаваних послуг.

Метою системи забезпечення є проведення комплексу заходів, що сприяють досягненню мети спортивної підготовки. Основними підсистемами забезпечення є нормативно-правова (офіційні документи президентів, парламентів, урядів), організаційна (сукупність спортивних організацій і їх стійкий взаємозв'язок), кадрова (підготовка й перепідготовка кадрів), матеріально-технічна (забезпечення матеріальними ресурсами), сервісна (надання проживання, харчування, організація дозвілля), освітня (загальна й фахова освіта спортсменів), медична (діагностика, профілактика, лікування й відновлення спортсменів), наукова (науково-методичне забезпечення, науково-дослідна робота), інформаційна (збір, обробка, зберігання й вистава інформації), соціальна (захист, реалізація як особистості й духовно-культурний розвиток спортсмена) і фінансова (керування грошовими потоками з різних джерел). Усі підсистеми слід розглядати комплексно, у взаємодії між собою, бо удосконалення кожної з них створює найсприятливіші умови для розвитку інших підсистем, що призведе до підвищення ефективності системи ресурсного забезпечення спортивної підготовки.

Література

1. Павленко Ю.О. Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті / Ю.О. Павленко. – К.: Олімп. л-ра, 2011. – 312 с.
2. Павленко Ю. Спортивные тренировочные центры в системе подготовки спортсменов / Ю. Павленко, Н. Козлова // Наука в олимпийском спорте. – 2013. – № 3. – С. 81–86.
3. Платонов В. Н. Подготовка спортсменов разных стран к Олимпийским играм / В. Н. Платонов, Ю. А. Павленко, В. В. Томашевский – К.: Изд. дом Д. Бурого, 2012. – 336 с.
4. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В.Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2004. – 806 с.
5. Bergsgard N.A. Sport Policy: a comparative analysis of stability and change // [N.A. Bergsgard, B. Houlihan, P. Mangset et al.]. – Elsevier, 2007. – 285 p.
6. Houlihan B. Routledge Handbook of Sports Development / B. Houlihan, M. Green. – Taylor & Francis, 2011. – 648 p.

Abstract. *Oleksii Pavlenko, Iurii Pavlenko* Providing system of sports training // Contemporary problems of physical culture and sports. – 2015. – № 33 (1). – P. 3-7. *Objective:* characterize the providing system of sports training according to modern requirements and world standards. *Results:* formed systemic representation about provide preparation of the athletes. Presented terms and development periods, goals and objectives, and structure of providing system. *Conclusions:* increases of the efficiency of resource providing promotes complex functioning of the legal, organizational, personnel, material and technical, service, medical, scientific information, social and financial subsystems.

Keywords: sports training, providing system.

Аннотация. *Алексей Павленко, Юрий Павленко.* Система обеспечения спортивной подготовки // Актуальные проблемы физической культуры и спорта. – 2015. – № 33 (1). – С. 3-7. *Цель:* охарактеризовать систему обеспечения подготовки спортсменов в соответствии с современными требованиями и мировыми стандартами. *Результаты:* сформировано системное представление об обеспечении подготовки спортсменов. Представлены условия и периоды развития, цель и задачи, элементы и структура системы обеспечения. *Выводы:* повышению эффективности системы ресурсного обеспечения способствует комплексное функционирование нормативно-правовой, организационной, кадровой, материально-технической, сервисной, медицинской, научной, информационной, социальной и финансовой подсистем.

Ключевые слова: спортивная подготовка, система обеспечения.

Статтю отримано до публікації: лютий 2015.

Статтю прийнято до публікації: березень 2015.